

DEL SEXISME INSTITUCIONALITZAT A LA DISCRIMINACIÓ QUOTIDIANA

teresa seseras

Durant la II República la dona va quedar pràcticament equiparada a l'home des del punt de vista legal, especialment a Catalunya, on la Generalitat Republicana va dictar disposicions molt importants i que van ser considerades ja en aquella època capdavanteres a nivell internacional. Però malauradament, l'any 1939, amb la victòria del feixisme, va començar una nova època per a tots, i molt especialment per a les dones, que van perdre els seus drets com a ciutadanes, però a més van quedar sotmeses a l'home, fos quina fos la seva classe i condició social. Així, tots i cada un dels avenços de la legislació republicana van desaparèixer, i la dona va perdre no només els drets estrictament polítics sinó també els drets socials, familiars, sanitaris, etc., tan importants per assolir aquells marges de llibertat indispensables en tots els aspectes de la vida.

Si bé en el franquisme no s'aprecia cap discriminació especial entre home i dona pel que fa a l'exercici de drets polítics, això no obeeix a cap reconeixement de la capacitat de la dona, sinó al fet que durant aquests anys els drets polítics estaven vedats a tothom, per tant no calia limitar res, perquè ja hi havia igualtat entre homes i dones, igualtat quant a l'absència de drets.

En el marc de lleis civils i especialment en el dret de família és on la dona ha estat tradicionalment més discriminada, fins a extrems increïbles de subordinació al marit. Així, l'any 1889 es va aprovar el Codi Civil, que va ser anomenat napoleònic per ser una còpia del Codi Civil francès, amb tot el que les seves disposicions tenien de vexatori per a les dones. Aquest Codi ha estat vigent al llarg de quasi tot un segle sense pràcticament cap modificació fins a les reformes que es van començar a produir després de l'entrada en vigor de la Constitució Espanyola, per adaptar el seu contingut als principis constitucionals d'igualtat entre les persones.

Per fer-nos una idea clara de com s'hi contemplava legalment la capacitat de la dona podem agafar per exemple un article concret, el 681, que deia:

«No podrán ser testigos en los testamentos:

»1º.- Las mujeres.

»2º.- Los varones menores de edad.

»3º.- [...]

»4º.- Los ciegos y los totalmente sordos o mudos.

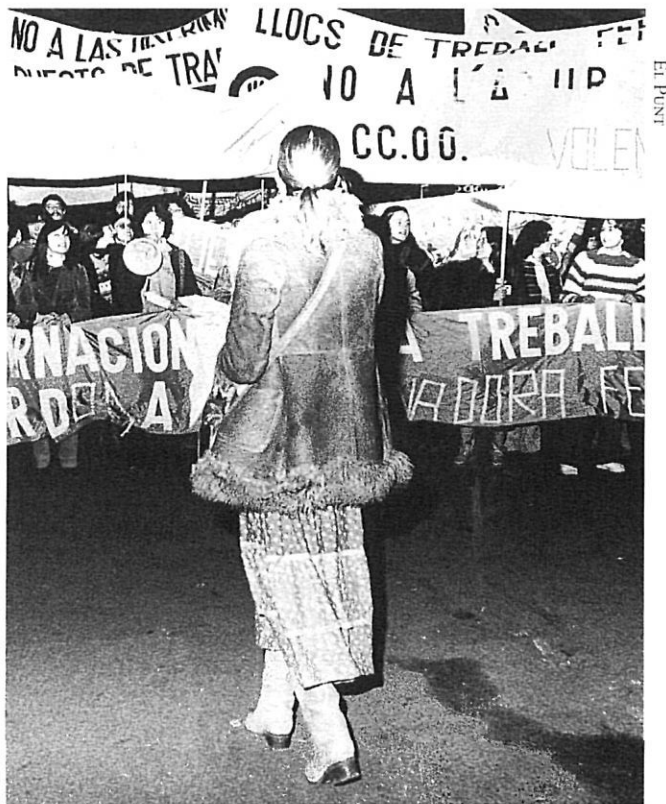
»5º.- [...]

»6º.- Los que no estén en su sano juicio.

»[...]».

Es prohibia, doncs, a les dones ser testimonis en un testament, tot equiparant-les als menors, als incapaços, als cecs, als sord-muts, als bojos... Partint d'aquesta premissa, no ens hem d'estranyar de res respecte a la vergonyosa limitació de la capacitat de la dona. Es considerava la dona, fonamentalment la dona casada, com una persona incapacitada legalment, el que vol dir que necessitava l'assistència d'una altra persona plenament capaç per a la realització de qualsevol acte amb transcendència jurídica. I aquesta altra persona era el marit.

Algunes manifestacions concretes d'aquesta situació de desigualtat, que ara ens poden sorprendre però que estan en el record de moltes, són tan significatives com aquestes:

«El tractament judicial de la violació i de la violència domèstica ha canviat considerablement.»

— *En matèria de relacions entre cònjuges:*

La dona havia d'obeir el marit.

La dona estava obligada a seguir el seu marit on fos que ell es traslladés, excepte si era a l'estranger o als territoris d'ultramar.

El marit era el representant de la dona, la qual no podia comparèixer a judici sense ser assistida per ell.

— *En matèria de béns del matrimoni:*

El marit era l'administrador únic dels béns de l'esposa, tant dels béns beneficiaris com dels privatis.

La dona no podia adquirir béns a títol oneros ni lucratiu sense llicència del marit.

— *En matèria de filiació:*

El pare detenia la pàtria potestat dels fills, i només en cas de mort o absència d'aquest la podia exercir la mare.

Els fills, igual que la dona, seguien la nacionalitat del pare i marit.

La victòria de les forces aliades en la Segona Guerra Mundial va propiciar la necessitat d'establir una certa igualtat entre home i dona, la qual ja era un fet en els països vencedors de la guerra; així va millorar una mica la situació de la dona fadrina perquè no es pogués dir que la legislació civil espanyola discriminava la dona davant la llei, però per a la dona casada tot restava igual.

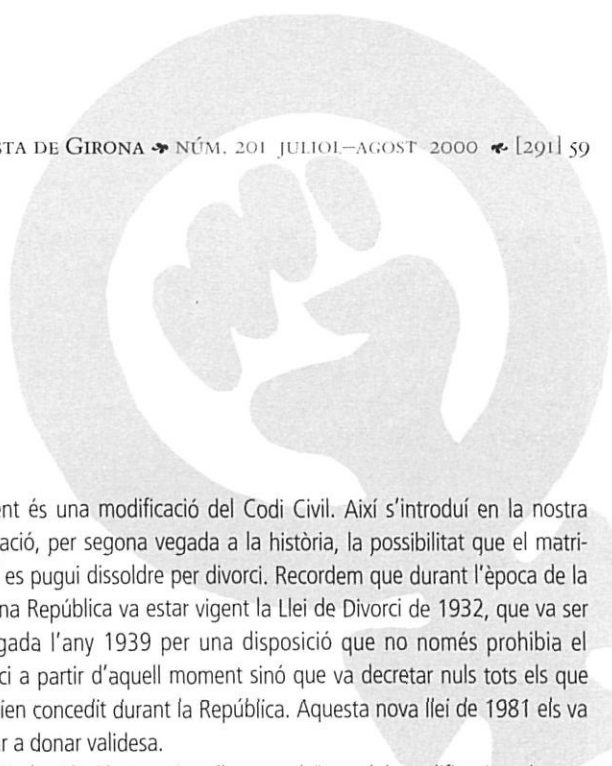
Es van produir dues tímides reformes, l'una l'any 1958 i l'altra l'any 1975, però el contingut essencial del Codi Civil es va mantenir. La ideologia que va inspirar la primera deixava prou clar que res d'important canviaria; només cal fixar-se en l'«Exposició de Motivos» de la Ley de 27 de Abril de 1958, que diu textualment: «por exigencias de la unidad matrimonial existe una potestad de dirección que la naturaleza, la religión y la historia atribuyen al marido».

La dona continuava obligada a seguir el marit on ell volgués fixar el domicili i a prestar-li obediència sempre i en qualsevol cas; també la *licencia marital* era obligada per a quasi tots els actes de la vida, i la pàtria potestat dels fills continuava sent exercida únicament pel pare. L'esposa no tenia ni tan sols la possibilitat d'administrar els seus propis béns, fins al punt que, si el marit li permetia treballar, el seu sou passava íntegrament a formar part del patrimoni conjugal, que administrava sempre el marit. Fins i tot necessitava l'autorització del marit per acceptar herències, inclosa la del seus pares, per comprar qualsevol cosa, per obrir un compte corrent, per regentar un negoci, i un seguit d'etcèteres vergonyants.

Tot aquest panorama, especialment pel que fa a la dona casada, va començar a ser tan impresentable que la declaració de l'Any Internacional de la Dona, el 1975, va obligar l'Estat espanyol a abordar algunes reformes, ja que en cas contrari la Sección Femenina no s'hauria pogut presentar als congressos internacionals que s'apropaven, amb unes lleis tan arcaïques. Aquesta nova reforma, però, també va ser poc significativa, únicament va eliminar de les lleis aquells aspectes més escandalosos, i no va ser fins a l'adveniment de la democràcia que es van produir les autèntiques reformes en la situació familiar, de la dona i també dels fills.

«L'Any Internacional de la Dona va obligar l'Estat espanyol a abordar algunes reformes.»

El Punt

«En el món del treball és on encara es manifesta més la discriminació de la dona.»

A partir de la promulgació i entrada en vigor el mes de desembre de 1978 de la Constitució Espanyola, un dels principis bàsics que inspira tot l'ordenament jurídic és el de la igualtat de totes les persones davant la Llei, amb expressa prohibició de qualsevol discriminació per raó d'idees, de raça, de religió i de sexe. El contingut de l'article 14 de la Constitució suposa una autèntica ruptura amb el passat discriminador que havia afectat la dona, i especialment la dona casada.

Per adaptar la legislació civil espanyola als postulats constitucionals es van anar elaborant noves disposicions legals. La primera va ser la Llei 11/1981, de 13 de maig, per la qual es van modificar determinats articles en matèria de filiació, pàtria potestat i règim econòmic del matrimoni. En destacaria com a més important per a la dona que la pàtria potestat dels fills va passar a ser compartida en igualtat de condicions entre ambdós progenitors, i la societat de guany, a ser administrada conjuntament pel marit i la muller. Aquesta llei també comprèn altres disposicions importants en el camp de la família, com la igualtat dels fills davant la llei o la investigació de la paternitat i la maternitat mitjançant tota mena de proves, incloses les biològiques.

La següent disposició important va ser la Llei 30/1981, de 7 de juliol, coneguda popularment com «la llei del divorci», però que tècni-

cament és una modificació del Codi Civil. Així s'introduí en la nostra legislació, per segona vegada a la història, la possibilitat que el matrimoni es pugui dissoldre per divorci. Recordem que durant l'època de la Segona República va estar vigent la Llei de Divorci de 1932, que va ser derogada l'any 1939 per una disposició que no només prohibia el divorci a partir d'aquell moment sinó que va decretar nuls tots els que s'havien concedit durant la República. Aquesta nova llei de 1981 els va tornar a donar validesa.

En legislació posterior s'han produït també modificacions importants i beneficioses per a la dona en matèria de nacionalitat, reproducció assistida, etc.

Encara en el marc del dret civil, cal considerar de forma una mica diferent la situació catalana. Si bé Catalunya també va sofrir les conseqüències del franquisme, va veure derogades les lleis aprovades durant la vigència de l'Estatut de 1932 i va passar a ser considerada una «regió foral», conservant només una part del seu dret civil, la situació per a la dona era menys discriminatòria que la vigent a la resta de l'Estat, encara que només en temes patrimonials, ja que la resta quedaven sotmesos al dret comú. La dona catalana, doncs, a causa del règim econòmic de separació de béns, gaudia de més independència dintre del matrimoni: podia comprar, vendre, contractar i obligar-se sense llicència del marit, així com comparèixer a judici sense representació per part d'aquest.

La situació pel que fa a la resta de drets i deures, en tot allò subjecte al dret comú, es va anar modificant també a mesura que es produïen les diverses reformes del Codi Civil. La reforma de la Compilació de Dret Civil de Catalunya de 1960 que es va produir l'any 1984 va fer desaparèixer algunes importants discriminacions que romanien al nostre dret. Les últimes lleis catalanes que regulen aspectes importants en relació amb la dona i la família són el Codi de Família i la Llei d'Unions Estables de Parella, de juliol de 1998.

En altres àmbits de l'ordenament jurídic, el tractament donat a la dona era similar. En el camp del dret penal era l'home qui fixava l'abast i la protecció penal de la dona, i no ho feia en funció dels interessos femenins, sinó dels estrictament masculins, perquè aquests, indirectament, podien quedar lesionats per la conducta de la dona. Així, el Codi Penal discriminava la dona d'una manera radical, la discriminava fins i tot en aquells preceptes en què el legislador intentava donar-li un proteccionisme fals o un privilegi, i era especialment en els delictes relacionats amb la qüestió sexual on aquesta discriminació s'accentuava més. Podem recordar-ne com a més significatius els següents aspectes:

— Era penat només l'adulteri de la dona; per a l'home hi havia un altre tipus delictiu més lleu anomenat «amancebamiento», amb altres requisits i penes menys greus.

— La violació, que és la més greu agressió sexual que pot patir una dona i que comporta tot tipus de conseqüències físiques i psicològiques, ha estat sempre fortament castigada per la llei. En aquest cas, el problema no estava tant en la llei en si mateixa com en els prejudicis

El punt

«El canvi de les lleis no ha comportat una millora paral·lela en la vida quotidiana de la dona.»

de tipus social, ideològic, sexual, psicològic i econòmic existents al seu voltant, i que podríem sintetitzar en les següents consideracions: no es veia igual la violació d'una dona verge que la d'una que no ho fos; per apreciar l'existència del delictes es tenia en compte la conducta de la dona, la qual havia de demostrar una «resistència heroica» per poder aconseguir la condemna del violador; en moltes ocasions, a causa del tràngol que comportava tot el procés (preconstituir la prova de la penetració, passar per la vergonya, la dificultat i la incomoditat del tràmit de la denúncia, la soledat, la repulsa, el dubte, etc.), les dones no s'atrevien a denunciar la violació; la possibilitat de perdonar el violador, prevista legalment, comportava també un risc d'amenaques i coaccions de l'home contra la dona per obtenir aquest perdó, i també comportava un tracte desigual vers el delinqüent: el violador ric podia indemnitzar la víctima, el pobre havia d'anar a la presó.

— Les penes que s'imposaven per delictes de violència domèstica eren molt petites. Si la recuperació de les lesions no superava els 15 dies es considerava només una falta, i la condemna era una multa de poca quantia o arrest domiciliari de pocs dies.

Actualment el tractament judicial de la violació i de la violència domèstica en general ha canviat considerablement, i malgrat que la dona continua essent la principal víctima d'aquests delictes, la seva protecció, la possibilitat de denunciar l'agressor i d'obtenir una condemna proporcionada a la gravetat del fet és més real.

— Pel que fa a l'avortament, es va castigar durament i en tots els casos fins a la reforma produïda per la Llei Orgànica 9/1985 de 5 de juliol, que va despenalitzar la interrupció voluntària de l'embaràs en tres supòsits.

— Es castigava tota propaganda, venda i difusió d'anticonceptius, fins a l'any 1978, en què es van despenalitzar aquestes activitats.

— Es penaven els insults de la dona al marit, i no al contrari.

— Les dones no tenien majoria d'edat penal per a certes qüestions fins als 23 anys.

Són els exemples més importants que, a banda d'altres de menor entitat, reflecteixen quina va ser durant molts anys i fins a

l'inici de la democràcia la situació de la dona en el dret penal al nostre país.

En el camp del dret del treball, a part d'altres consideracions ja exposades sobre la necessitat de comptar amb l'autorització del marit, val la pena recordar com a vergonyosa curiositat que habitualment la dona que es casava passava a la situació d'excedència per matrimoni, i que quan no era així per disposició legal era animada a abandonar el treball mitjançant el pagament d'una «dot», consistent en una petita indemnització que li donava l'empresa si decidia deixar definitivament la feina.

Val a dir que coincidint amb el progrés econòmic dels anys 60 es va promulgar l'any 1961 la Ley de Derechos Políticos y Profesionales de la Mujer Trabajadora, i l'any 1970 el Decret de 7 d'agost, que regulava els drets laborals de la dona treballadora, però tot va quedar més en una declaració de principis que no pas en una vertadera demostració a la pràctica de la igualtat de drets entre home i dona en el món del treball, en el qual segurament és on encara avui dia es manifesta més la discriminació de la dona, especialment quant a categories professionals i salaris.

Després de fer un repàs de la situació legal de la dona en l'època més obscura, amb petites referències sense cap ambició a les importants reformes que s'han anat produint en tots els camps del dret, voldria apuntar per concloure que, al meu parer, avui al nostre país la situació legal de la dona és relativament bona. Les reformes han sigut radicals d'ençà de l'època del franquisme, però cal reconèixer que el canvi de les lleis no ha comportat una millora paral·lela en la vida quotidiana de la dona, encara que en aquest camp també s'hagi avançat.

Això ens fa veure que la igualtat legal és molt important i un punt de partida sense el qual no és pot avançar, i es per aquesta raó que també val la pena recordar les desigualtats i discriminacions passades per tal de no permetre mai més que s'arribi a situacions similars.